

Etnikai kevertség és a balkáni stabilitás kérdése

Vogel, T. K.: Ethnic unmixing and the quest for stability in the Balkans. = International Journal, 2001. Summer, 481–498. p.

A 20. század történelmére éppúgy jellemző a tömegmészárlás és az etnikai tisztogatás, mint az emberi jogok védelmének előtérbe helyezése. Ennek a kettősségnek legszembe-tűnőbb európai színtere a Balkán. A nacionalizmus és a népek önrendelkezési jogának újraéledése a kommunista rendszer bukásakor véres harcokhoz és humanitárius katasztrófákhoz vezetett a terület nagyobbik részén, míg a kisebbik békésen elkezdhette önálló életét.

A Balkán alapproblémája az, hogy a területen sokféle nyelvű, kultúrájú és vallású népcsoport él együtt, mégpedig keveredve. Itt lehetetlen nemzetállamokat létrehozni, többségi és kisebbségi népeknek kellene egy-egy ország határain belül békésen megférni egymással. Az 1990 előtti Jugoszláviában ez úgy sikerülhetett, hogy a központi apparátus és a hadsereg nem vett tudomást a gyűlöletről, az ellenségeskedésről és az előítéletekről, nem engedték, hogy ezek felszínre jussanak. A kommunista rendszer összeomlása után azonban megszűnt ez a visszatartó erő, és teljes mértékben felszínre került a nacionalizmus szélsőséges formája. Vannak olyan elemzők, akik szerint Horvátország lerohanása és Bosznia tragédiája elkerülhető lett volna, ezek mind a szélsőséges politikások akarattal megnyilvánulásainak tekinthetők. Azt azonban világosan kell látni, hogy egyes emberek önmagukban nem képesek ilyen indulatokat gerjeszteni, mint amilyenek Jugoszláviában az 1990-es években megnyilvánultak, amikor szomszéd ölt meg szomszédot nemzetisége miatt, ők – tehát a politikai elit és az egyéb közvélemény-formálók – csak az eleve létező ellentétek szításáért tehetőek felelőssé.

Az elsöprő erejű politikai, társadalmi és gazdasági változások hozták felszínre alapvetően a nacionalizmus szélsőséges változatát a Balkánon. Az persze jogos igény volt, hogy a Jugoszláviában élő népek immár ne egy multietnikus országban, hanem saját nemzetállamaikban élhessenek, legyenek bár szlovének, horvátok, bosnyákok vagy szerbek. Valószínűleg ennek már akkor meg kellett volna történnie, amikor a 19. század második felében a Török Birodalom elvesztette fennhatóságát a Balkánon, ám akkor a nagyhatalmi érdekek mást diktáltak. Az első világháborút lezáró Párizs környéki békerendszer sem kedvezett a kisebb nemzetek önállósulásának, ezt a kényszeres együttélést számolta fel a kommunista rendszer összeomlása. A multietnikus országok szétválása általában békés körülmények között ment végbe, a szétválást belső ügyként kezelték, nem kellett a nemzetközi közösség tagjainak beavatkozniuk. Egyedül a balkáni térség kivétel: az emberek védelmében, humanitárius okokból fegyveresen avatkoztak be a boszniai és a koszovói háborúba. Időlegesen véget vetettek a harcoknak, nem engedtek további humanitárius katasztrófát kirobbantani, odaálltak a szemben álló felek közé. Megpróbálják elérni, hogy olyan vezetés vegye át a balkáni országok irányítását, amelyik biztonságos életkörülményeket tud biztosítani idegen hatalom segítsége nélkül minden állampolgár számára. Nehéz feladat ez minden kormány számára az etnikailag kevert térségekben, hiszen nehéz megértetni a sok áldozatot követelő háború után az emberekkel, hogy a másik fél nem ellenség, az egyetlen számba jöhető esély a rendezésre a békés egymás mellett élés megta-

nulása. Ez még valószínűleg sokáig nem megy külső fegyveres erők segítségével, akiknek pusztá jelenléte is visszatartó erő.

Voltak olyan javaslatok, amelyek a lakosság áttelepítését szorgalmazták mondván: így etnikailag tiszta területek teremthetők meg saját önkormányzattal, esetleg függetlenséggel. Ez kemény ellenállásba ütközött mind a szembenálló felek, mind pedig a nemzetközi közösség részéről, hiszen ez a megoldás nem más, mint az etnikai tisztogatás egy esete, amelyet a 21. században már nem lehet eltérni. Ráadásul elképzelhető, hogy a terület, illetve lakosságcsere sem hoz eredményt, csak újabb összeütközéseket gerjeszt, elég ha csak arra gondolunk, hogy ki az, aki szívesen elhagyja otthonát, családját, barátait azért, hogy etnikailag „tiszta” országrészek alakuljanak ki. Ki fizetne például a lakás otthagyasáért kárpótlást, ki biztosítaná, hogy ugyanolyan értékű otthont kapjon az a szerb, aki elköltözik Boszniából. Számos megoldhatatlan problémát hozhat magával a „lakosságcsere”, ráadásul olyan rossz emlékek is kötődnek hozzá, mint a második világháború után a kollektív bűnösség jegyében a németek (és a magyarok – a szerk. megjegyzése) kitelepítése Csehszlovákiából.

A nemzetközi közösség csak hosszú habozás után avatkozott be fegyveresen a balkáni háborúkba, de most jelenlétével megakadályozhat újabb összeütközéseket és olyan ötleteket, mint az etnikailag kevert területek nemzetek szerinti lakosság-átcsoportosítása. A békefenntartók munkája lehetővé teszi, hogy a politikusok tárgyalásos úton megkíséreljék rendezni a problémákat, és minden fél meghallgatásával megtalálják a lakosság számára hosszú távon legjobb megoldást. Ezenkívül támogatásukkal visszaköltözhet az a sok ezer ember, aki a háború miatt hagyta el Boszniát vagy Koszovót. Ők azonban otthonukba térhetnek vissza, nem pedig olyan etnikailag „tiszta” területre, amelyet kijelöltek számukra, és ez nagyon megnyugtató.

Biczó Krisztina